

Nr. A82/008

7 april 1982

ENKELE KANTTEKENINGEN BIJ RECENTE ONTWIKKELINGEN IN EN ROND DE PVAP

De PVAP (Poolse CP) lijkt voorlopig nog geenszins bij machte om de leiding in Polen weer van de Militaire Raad over te nemen. Zij is niet alleen ernstig gecompromitteerd bij de bevolking, maar wordt ook nog steeds intern geteisterd door grote tegenstellingen, ledenverlies en voortgaande zuiveringen. Het is de orthodox-dogmatische partijvleugel die allengs de overhand lijkt te krijgen.

Onder deze omstandigheden wordt een herleving van een onafhankelijke vakbeweging steeds minder waarschijnlijk en dreigt de leiding van de R.K. Kerk zich met haar apaiserende houding verder van zowel de gelovigen als het militaire regime te vervreemden. Op deze wijze lijkt de kloof tussen regeerders en geregeerden nog grotere en dus riskantere vormen te gaan aannemen.

Uit het verloop van een recent bezoek van een Poolse partij- en regeringsdelegatie aan de Sowjet-Unie valt op te maken, dat Moskou bepaald niet tevreden is met de gang van zaken in het buurland, maar in elk geval het huidige militaire bewind zal blijven steunen zolang de PVAP zich niet voldoende hersteld heeft om het heft weer in handen te nemen.

ENKELE KANTTEKENINGEN BIJ RECENTE ONTWIKKELINGEN IN EN
ROND DE PVAP

De orthodox-dogmatische vleugel roert zich

Volgens enkele in Warschau geaccrediteerde Westerse journalisten *) circuleerde er in het begin van dit jaar onder de lagere en de midden-kaders van de PVAP (de Poolse CP) een vanuit orthodox-dogmatische kringen afkomstig rapport **). Het werkstuk bevatte een aantal opmerkelijke passages, waarin niet alleen de "technocratisch-bureaucratische en revisionistische koers" van de partijleiding onder de schuld kreeg van de huidige crisis, maar ook de toenemende toegeeflijkheid tegenover de contra-revolutionaire krachten onder het partijleiderschap van verantwoordelijk werd gesteld voor de steeds verdergaande liquidatie van de leidende rol van de partij. Het rapport stelde in dit verband overigens niet alleen verantwoordelijk, maar uitdrukkelijk ook diens naaste medewerkers , en ***) Aangezien de huidige Poolse leider, generaal , reeds tijdens het partijleiderschap van deel uitmaakte van de hoogste partijtop en toen tot diens medestanders behoorde, terwijl het genoemde drietal medewerkers van nu tot de kring van vertrouwelingen rond behoort ****), hebben de orthodoxe-dogmatici derhalve impliciet het vuur geopend op de huidige sterke man in Polen.

*) De correspondenten van "Le Figaro" en de "Neue Zürcher Zeitung"

***) Het rapport, waaraan zou zijn meegewerkt door gerenommeerde havikken als (lid Politburo en CC-secretaris), (lid Politburo), (1e secretaris PVAP/district Warschau), (in juli 1981 niet herkozen als lid Politburo) en (eind december 1981 afgezet als 1e secretaris PVAP/district Katowice), draagt de titel "Waarom wij strijden". Het eerste partijprogramma van de tijdens WO II heropgerichte Poolse CP, toen Poolse Arbeiders partij (Poolse afkorting: PPR) geheten, is indertijd onder dezelfde benaming verschenen.

****) en zijn zowel lid van het Politburo als CC-secretaris. is CC-lid en vice-premier, o.a. speciaal belast met vakbondsangelegenheden.

*****) nam in februari 1981 het vice-premierschap zelfs op zich op speciaal verzoek van de toen tot premier benoemde .

Het rapport ging ook in op de vraag hoe de partij de crisis te lijf zou moeten gaan. In dit verband werden onder meer de volgende aanbevelingen gedaan :

- Ombouwen van de PVAP van massa-partij tot een strijdbare kaderpartij;
- Toetsen van de handelwijze van alle partijleden in de periode augustus 1980 - december 1981, teneinde o.a. allen, die 's beleid van dialoog met z.g. contra-revolutionaire groepen, hebben verdedigd, weg te zuiveren;
- Loskoppelen van de Poolse economie van het Westen om weer een stevige, structurele band aan te gaan met de Comecon-partners;
- Verlenen van absolute prioriteit op het terrein van het buitenlandse beleid aan de betrekkingen met de Sowjet-Unie en de andere Oostblok-staten;
- Saneren van de economie, o.a. middels het annuleren van alle overeenkomsten (m.n. de Akkoorden van Gdansk), die na de stakingsgolf van augustus-september 1980 werden gesloten, en het opschorten van economische hervormingen;
- Schoeien van de toekomstige vakbeweging op de aloude vertrouwde lees zijnde de bedrijfstaksgewijze, centralistische organisatievorm.

Onenigheid in de PVAP-top

De opstellers van het rapport zijn er kennelijk op uitgeweest het tijdens het eerstkomende CC-plenum te laten fungeren als discussie-grondslag. Naar verluidt onderkenden de beoogde slachtoffers het dreigende gevaar echter tijdig en wisten zij de plannen van de orthodox-dogmatische vleugel in zoverre te blokkeren, dat het stuk eerst onderwerp werd van beraadslagingen binnen het Politburo en het CC-secretariaat. De aangevallenen zouden voor deze tactiek hebben gekozen omdat zij er rekening mee hielden dat zij binnen het CC niet over een meerderheid beschikten. De discussies binnen het Politburo en het CC-secretariaat verliepen dermate moeizaam, dat het reeds in januari aangekondigde CC-plenum steeds weer verschoven moest worden.

Overigens beperkte de discussie zich niet tot de vergaderzalen van het Politburo en het CC-secretariaat. De goede verstaander kon vaststellen dat de strijd ook in de pers werd uitgevochten. Het partijdagblad

*) Deze vrees was overigens in zoverre opmerkelijk, dat de opstellers van het rapport met zoveel woorden hebben geschreven er vanuit te gaan, dat zij zich met hun zienswijze keerden tegen de meerderheid binnen het CC.

"Trybuna Ludu" en het legerdagblad "Zolnierz Wolnosci" fungeerden hierbij als spreekbuis van de orthodox-dogmatische vleugel, terwijl het in januari voor het eerst verschenen regeringsdagblad "Rzeczpospolita" ruimte bood aan de gematigden en de liberalen *).

Eerste tekenen van een nieuwe koers

Begin februari werd het duidelijk dat in ieder geval enkele vanuit orthodox-dogmatische hoek geformuleerde voorstellen tot uitvoering gebracht zouden gaan worden **).

Zo vond op 2 februari een vergadering plaats van de personeelschefs en partijsecretarissen van de diverse ministeries en regeringsbureau's. De vergadering werd bijgewoond door de generaals , en ***). Na afloop van de vergadering werd

*) In dit verband is het interessant dat het weekblad "Polityka", waarvan hoofdredacteur is, toen het op 18 februari voor het eerst sinds de afkondiging van de noodtoestand weer mocht verschijnen, onomwonden opriep de op het voeren van een dialoog gerichte politiek voort te zetten en niet toe te geven aan die conservatieve partijkringen die een dergelijk beleid in discrediet wilden brengen.

***) Dat de orthodoxe dogmatische groep blijkbaar in staat was om in ieder geval op een aantal punten haar zin door te drijven, kan geïllustreerd worden met het feit dat "Trybuna Ludu" na het overlijden van de voormalige orthodoxe partijfunctionaris op 30 januari j.l. een verklaring van het CC publiceerde waarin hiervan mededeling werd gedaan en de nabestaanden werden gecondoleerd. , die partijleider was in het district Katowice, trad in september 1980 als zodanig af, werd vervolgens door het IXe PVAP-congres (juli 1980) uit de partij gezet en werd tenslotte in december 1981 gearresteerd. In de CC-verklaring werden zijn voormalige partij-functies wel gememoreerd, het royement en de arrestatie echter niet.

***) is sedert oktober hoofd van de CC-afdeling voor kader-aangelegenheden. Daarvoor was hij jarenlang bij de politieke hoofdafdeling van de strijdkrachten (in ieder geval sedert januari 1976 als plv. hoofd van deze afdeling).

is sedert de benoeming van tot premier (februari 1981) hoofd van het kabinet van de premier en als zodanig o.a. belast met zaken betreffende de "nomenklatura" Hij maakt deel uit van de Militaire Raad en was de man die in januari j.l. het decreet inzake de loyaliteitsverklaringen ondertekende.

treedt op als secretaris van de Militaire Raad, hoewel hij daarvan geen lid is. Volgens gegevens uit 1979 was hij sedert 1968 hoofd van de afdeling kaderaangelegenheden op het ministerie van Defensie.

meegedeeld, dat er binnen het ambtelijk apparaat een door geleide zuivering zal plaatsvinden en dat men een beoordelings- en bevorderings-systeem zal gaan opzetten analoog aan het reeds binnen de strijdkrachten gehanteerde systeem.

Op 8 februari werd in de Poolse pers een uitgebreide regeringsverklaring gepubliceerd, waarin ingrijpende sociale en economische hervormingen werden aangekondigd. Doel van de economische hervormingen zou o.a. zijn te komen tot een grotere onafhankelijkheid van het Westen en versteviging van de banden met het Oostblok. De afzonderlijke ministeries en regeringsbureau's kregen een tijdschema voorgelegd waarbinnen zij plannen en voorstellen inzake hervormingen dienden te formuleren. Tenslotte werd mededeling gedaan van de instelling van een commissie onder leiding van die voor eind februari een rapport diende uit te brengen over de eisen waaraan een tot nieuw leven te roepen vakbeweging zou moeten voldoen. Als uitgangspunt van haar werkzaamheden kreeg de commissie de opdracht mee, dat de vakbeweging als "authentieke, onafhankelijke en zelfbesturende vertegenwoordiging van de professionele en sociale belangen van de werkende bevolking haar werkzaamheden op harmonieuze wijze dient in te passen in de hoogste doelstelling van versterking van de staat en de socialistische democratie".

Reeds op 21 februari publiceerde de commissie- haar rapport. Kort samengevat pleitte zij voor een a-politieke vakbeweging, die de leidende rol van de PVAP in staat en maatschappij erkent, de legale orde respecteert en zich bedrijfstaksgewijs organiseert. De commissie prees expliciet de branchevakbonden (die de voortzetting zijn van de voor de zomer van 1980 bestaande vakbeweging) voor de wijze waarop zij sedert augustus 1980 hebben gefunctioneerd *).

Dat een herleving van zoiets als de onafhankelijke vakbond Solidariteit hoogstwaarschijnlijk niet meer tot de reële mogelijkheden behoort, werd nog eens onderstreept door het feit dat "Zolnierz Wolnosci" en het Poolse

*)Dat de branche-vakbonden duidelijk de voorkeur van de huidige Poolse leiders genieten, viel overigens ook op te maken uit het feit dat de voorzitter van de nationale commissie van deze vakbonden, , à titre personnel (alle vakbondsactiviteiten zijn immers sedert de afkondiging van de noodtoestand opgeschort) Polen vertegenwoordigde op het in februari j.l. in Havana gehouden congres van het Wereldvakverbond. In maart vertegenwoordigde Polen vervolgens op het congres van de Sowjetrussische vakbeweging.

persbureau PAP op 22 februari een felle persoonlijke aanval op lanceerden, waarin hij expliciet onder "de extremisten" werd gerangschikt.

Het CC komt bijeen

Na afloop van een vergadering op 20 februari deelde het Politburo mee, dat het 7e CC-plenum zou worden gehouden op 24 en 25 februari. De volgende dag werd zowel in Moskou als in Warschau bekendgemaakt, dat een Poolse staats- en partijdelegatie o.l.v. begin maart de Sowjetrussische leiders in Moskou zou gaan bezoeken. Aangenomen mag worden, dat de uitnodiging voor dit bezoek reeds tijdens de Politburozitting op 29 februari aan de Poolse partijtop bekend was en de groep rond derhalve een welkome ruggesteun bood in de beslissende discussies over de vraag of de periode in de discussie-grondslag voor het CC-plenum al dan niet veroordeeld diende te worden *).

Alles duidt erop dat de tegenover elkaar staande partijvleugels tijdens de Politburo-zitting van 20 februari een compromis hebben gesloten, dat inhield dat de discussie-grondslag voor het CC-plenum grotendeels zou bestaan uit het rapport van de orthodox-dogmatische vleugel, maar onder weglating van de onheilspellende veroordeling van de periode- en de op dat oordeel gebaseerde zuiveringsvoorstellen.

Het CC-plenum werd op 24 februari met een door uitgesproken rede, waarin de visie van het Politburo op de huidige situatie aan de CC-leden werd meegedeeld. Opmerkelijk was dat de Poolse situatie uitgebreid werd belicht in het kader van de tegenstellingen tussen Oost en West. De VS en zekere westerse landen werd aangewreven dat zij in ieder geval gedeeltelijk verantwoordelijk waren voor het voortduren van de noodtoestand in Polen. Deze landen voeren namelijk, aldus de spreker, een economische en propagandistische oorlog tegen Polen met het uiteindelijke doel Polen te gebruiken als drukmiddel om de Sowjet-Unie te treffen.

*) Aangezien "Trybuna Ludu" nog op 15 februari in een opiniërend artikel de periode- had veroordeeld door te schrijven dat de toestand, zoals die voor 13 december 1981 bestond, had aangetoond dat "tolerantie en een falende reactie de avonturistische minderheid in Polen had aangemoedigd", is het niet onaannemelijk dat c.s. het ruggesteuntje uit Moskou hard nodig hadden om hun overlevingskansen - in ieder geval op korte termijn - veilig te stellen.

Met betrekking tot de situatie binnen de PVAP werd gesteld dat het democratisch-centralisme gerespecteerd diende te worden en dat de richtingenstrijd beëindigd moest worden. Onvoorwaardelijke trouw op ideologisch gebied is absoluut noodzakelijk : Er is immers maar één ideologie en één socialisme. Voorts werd gememoreerd dat er een nieuwe kaderpolitiek gevoerd werd en dat in verband daarmee een zuivering gaande was onder de partijfunctionarissen.

De Poolse bevolking werd over de hoofden van de CC-leden heen voorgehouden dat er geen enkele clementie zou worden betoond jegens lieden die voortgingen met het bedrijven van oppositionele activiteiten en het uitvoeren van sabotage- en terreurdaden. Verzekerd werd dat iedere vorm van verzet hard zou worden aangepakt.

Ten aanzien van de problemen op sociaal-economisch terrein werd gesteld, dat de weg van socialistische vernieuwing (lees : vernieuwingen binnen het systeem) niet verlaten zou kunnen worden. Aangekondigd werd dat er een "sterke, zelfbesturende en onafhankelijke" vakbeweging zou komen, die zich echter wel zou moeten richten naar de belangen van de staat en die geen afbreuk zou mogen doen aan de activiteiten van partij-organisaties en -leden binnen de bedrijven. Ter geruststelling van de boerenbevolking werd gezegd dat het privé-grondbezit van familiebedrijven onaangetaast zou blijven.

Vervolgens ontvingen de CC-leden de discussie-grondslag, die was getiteld "Waarom wij strijden en waarheen wij op weg zijn". De inhoud van het stuk werd toegelicht door CC-secretaris *), die o.a. opmerkte dat de partij gezuiverd zou worden van "opportunisten", "lieden die zich passief betoonden" en "lieden die ideologisch inhoudsloos waren gebleken".

Uit de verslaggeving in "Trybuna Ludu" valt op te maken, dat tijdens de bespreking van 's rede en de discussie-grondslag verschillende CC-leden hebben gepleit voor een verdergaande zuivering van de partijtop.

*) , die tijdens het 5e CC-plenum (28-10-1981) tot CC-secretaris werd gekozen, houdt zich met name bezig met ideologische aangelegenheden, en verleent als zodanig assistentie aan de zwaar belaste . Aangenomen wordt dat hij een middenpositie tussen de orthodoxe-dogmatici en de gematigde centristen combineert met een afkeer van de ideeën die leven onder de hervormingsgezinde liberalen.

Ook bleek er kritiek te zijn op zelf, die als te tegemoetkomend werd afgeschilderd : hij moest volgens zijn critici de partijprincipes strenger gaan handhaven. De orthodox-dogmatische aanval op de periode- in de voorafgaande weken bleek zo toch niet zonder resultaat te zijn gebleven. Dit bleek ook duidelijk toen zowel als vanuit het orthodox-dogmatische kamp persoonlijk werden aangeval-

len. Op de tweede dag van de CC-bijeenkomst kwamen zowel de liberale als de dogmatische vleugel aan het woord, respectievelijk bij monde van en van . Terwijl eerstgenoemde een lans brak voor een dialoog gericht op het bereiken van een nationaal akkoord, sprak de laatste zich kort en goed uit tegen iedere vorm van dialoog, waarbij hij er fijntjes op wees dat een ieder inmiddels met eigen ogen had kunnen vaststellen waartoe een emancipatie van buiten de partij staande krachten leidde.

Aan het einde van de tweedaagse bijeenkomst werd op voorstel van CC-secretari *) een tweetal leden uit het CC gezet, terwijl de ontslagaanvraag van een derde CC-lid werd aanvaard. Het ene afgezette CC-lid stond bekend als een aanhanger van de onorthodoxe zogenaamde horizontale partij-structuren het andere als een lid van de werkgroep "Ervaring en Toekomst" (Poolse afkorting : DiP), een club die de afgelopen jaren in diverse rapporten over de Poolse economie ingrijpende hervormingen heeft voorgesteld **). Vrij veel waarnemers zien in de afzetting van deze twee CC-leden niet meer dan een gebaar aan het orthodox-dogmatische kamp. Het lijkt er echter meer op dat deze afzetting de werkelijke krachtsverhoudingen binnen het CC wel degelijk illustreert.

*) Aangezien hij als CC-secretaris o.a. de portefeuille "partij-organisatie" onder zich heeft, moet aangenomen worden dat hij dit voorstel uit hoofde van zijn functie en niet à titre personnel heeft ingediend.

***) De maatregelen tegen het DiP-lid zijn in zoverre pikant, dat er vrij hardnekkige geruchten zijn dat in 1978 een van de mensen achter de oprichting van de club was. (Op economisch gebied zou altijd veel hervormingsgezinder zijn geweest dan zijn orthodox-dogmatische opstelling in vrijwel alle andere kwesties zou doen vermoeden). In dit verband is het ook opmerkelijk dat "Zolnierz Wolnosci" op 27 februari j.l. onomwonden schreef dat de KOR-dissidenten in DiP een geschikt forum vonden voor hun activiteiten : Zij slaagden er namelijk in om via DiP revisionistische denkbeelden de partij binnen te brengen.

Voorts werden de CC-secretaris en de minister van Binnenlandse Zaken verkozen tot kandidaat-leden van het Politburo *). Deze benoemingen werden vrij algemeen aangemerkt als een versterking van de positie van .

Vervolgens werd de slotresolutie aangenomen (waarvan de tekst overigens eerst op 26 februari 's avonds bekend werd gemaakt). De belangrijkste uitspraken behelsden :

- Een goedkeuring van de afkondiging van de noodtoestand op 13 december 1981 toen duidelijk was geworden dat alle andere middelen om de crisis op te lossen hadden gefaald;
- Een veroordeling van de leiding van Solidariteit, die verantwoordelijk werd gesteld voor het ontstaan van de crisis, omdat zij -"gedomineerd als zij werd door tegenstanders van het socialisme" - ieder akkoord had verhinderd **);
- Een oorlogsverklaring aan "opportunisme en sectarisme" alsmede aan alle activiteiten die niet in overeenstemming zijn met het democratisch centralisme;
- Een opdracht aan het Politburo om uiterlijk op 7 maart gereed te zijn met een fasenplan voor de wederopbouw van de partij;

*) De econoom is als CC-secretaris belast met economische aangelegenheden. De indruk bestaat dat hij meer weg heeft van een technocraat dan van een ideologisch gedrevene. Werd enkele maanden geleden nog aangenomen dat generaal tot het orthodox-dogmatische kamp behoorde, tegenwoordig overheerst de gedachte dat hij voor alles een intimus van is.

Overigens bedraagt het aantal generaals onder de leden en kandidaat-leden van het Politburo nu drie (, en), terwijl er ook nog een militia-generaal tot dit selecte gezelschap behoort.

***) Met deze formulering wordt het streven van partij- en regeringsleiding om tot een nationaal akkoord te komen noch expliciet noch impliciet veroordeeld.

- Een opdracht aan de PVAP districtscomité's om alle extra- statutaire verbanden, die in de afgelopen jaren door partijleden zijn gecreëerd *) , voor eind maart tot opheffing te dwingen.

Ook werd besloten om de discussie-grondslag in de komende weken door de partij-basis te laten bespreken en vervolgens aan het eerstvolgende CC-plenum ter goedkeuring voor te leggen.

In zijn slottoespraak betoogde ervan overtuigd te zijn, dat de weg die het CC nu had uitgezet de enig juiste was. Voorts wees hij de partij-loze Polen, die hun vaderland en het socialisme waren toegedaan, op de mogelijkheid via de Burgercomité's voor Nationaal Herstel **) actief betrokken te worden bij de wederopbouw van Polen.

De Sejm en de bisschoppen vergaderen

Op 26 en 27 februari vergaderde de Sejm, het Poolse parlement, voor de tweede keer sedert de afkondiging van de noodtoestand. Opmerkelijk was dat de vergadering een resolutie/^{aannam,} waarin zij zich uitsprak voor het ondernemen van een nieuwe poging om te komen tot de vorming van een breed platform voor samenwerking van alle maatschappelijke krachten die zich neerleggen bij het socialistisch karakter van Polen. Voorts noemde de resolutie de oprichting van Burgercomité's voor Nationaal Herstel eenjuist initiatief, dat de bedoelingen van de Militaire Raad een goed draagvlak biedt.

De Poolse bisschoppenconferentie vergaderde eveneens op 26 en 27 februari. Tijdens de bijeenkomst werd een communiqué opgesteld, dat op zondag 28 februari

*) Hierbij moet gedacht worden aan de in liberale kringen bestaande zgn. horizontale partij-structuren en aan de vanuit het orthodox-dogmatische kamp opgerichte Forums (b.v. het Forum van Katowice) en Clubs van de Realiteit.

**) Deze Comité's, die de socialistische structuur van de Poolse staat en maatschappij nadrukkelijk aanvaarden, zijn de laatste maanden "spontaan" opgericht vanuit de Poolse bevolking (lees : vooral door PVAP-activisten) Door op lokaal niveau te ijveren voor herstel van de openbare orde en het normale leefpatroon willen de Comité's de Militaire Raad voor Nationaal Herstel minimaal morele steun bieden. Dezerzijds bestaat de indruk, dat de Poolse leiders erop uit zijn om deze Comité's langzaam maar zeker uit te bouwen tot een nieuwe frontorganisatie ter vervanging van het oude Front van Nationale Eenheid, dat zichzelf in feite reeds lang heeft overleefd.

in alle RK-kerken werd voorgelezen. Hierin werd de Poolse regering o.a. gevraagd de noodtoestand snel te beëindigen, de geïnterneerden vrij te laten, amnestie te verlenen aan overtreders van de noodtoestandsbepalingen en leden van vakbonden niet op grond van dat lidmaatschap te ontslaan. De bevolking werd opgeroepen de geo-politieke situatie niet te veronachtzamen, waarbij wel direct werd aangetekend dat dit niet betekende dat men zich door conformisme moest laten leiden of afstand moest doen van nationale waarden.

Voor de goede verstaander was het duidelijk dat de bisschoppenconferentie de tijdens het CC-plenum goedgekeurde koers afwees. Dat hiervoor toch wel de nodige moed vereist was, blijkt duidelijk wanneer in herinnering wordt geroepen dat bladen als "Trybuna Ludu" en "Zolnierz Wolnosci" medio februari fel hadden uitgehaald naar delen van de RK-geestelijkheid.

Bezoek aan Moskou

Op 1 en 2 maart bezocht een door geleide staats- en partijdelegatie de Sowjet-Unie voor een "officieel vriendschapsbezoek". Van de Poolse delegatie maakten ook de leiders van de Verenigde Boerenpartij en de Liberale Partij, de coalitiegenoten van de PVAP, deel uit. De delegatie bestond verder vooral uit economische experts *).

Uit de gepubliceerde teksten van de tafelredes en het slotcommuniqué valt op te maken dat de CPSU-leiding de toepassing van noodmaatregelen om de oude orde te herstellen heeft goedgekeurd en bereid is Polen "binnen de grenzen van de eigen mogelijkheden" onbepikt steun te verlenen. De Poolse leiders hebben zich verbonden hun land zowel politiek als economisch een heroriëntatie in de richting van het Oostblok te laten doormaken. Bescherming van de socialistische verworvenheden heet het uitgangspunt te zullen zijn voor de leiders in Warschau in de komende tijd, terwijl in de handel met het Westen de nodige terughoudendheid betracht zal worden. Van PVAP-zijde werd erkend dat een voortgezette, grondige zuivering van de partijgeleiders geboden was om de partij weer een apparaat te kunnen laten worden dat op eigen

*) Opmerkelijk is dat belangrijke CC-secretarissen als (o.a. partij-organisatie), (o.a. ideologie en pers) en (politie en veiligheidsdiensten) thuis bleven. De Sowjet-leiders kregen zo geen mogelijkheid om met de daarvoor direct verantwoordelijke PVAP-bonzen te spreken over richtlijnen voor de restauratie van de partij. Dezerzijds is overigens niet bekend of deze intentie een rol speelde bij de samenstelling van de Poolse delegatie.

kracht voor haar taak berekend zou zijn. Alle pogingen tot hervatting van acties die gericht zijn op het veroorzaken van anarchie, ongeregeldheden of economische wanorde zouden volgens de Poolse delegatie onmiddellijk de kop worden ingedrukt.

Volgens het slotcommuniqué gaf [] zijn Poolse ambtgenoot een uitvoerige uiteenzetting over het functioneren van de Sowjetrussische vakbeweging. Hoe [] hierop reageerde bleef opvallend genoeg onvermeld, hetgeen erop duidt dat hij in ieder geval geen volledige instemming betuigt heeft. Opmerkelijk is tevens dat het communiqué wel melding maakt van een gemeenschappelijke beoordeling en positiekeuze inzake de internationale toestand, maar dat een dergelijke zinsnede ontbreekt ten aanzien van de interne problemen van Polen. Zeker als dit laatste gegeven gelegd wordt naast het feit, dat het communiqué de sfeer tijdens de gesprekken omschrijft als "zakelijk en kameraadschappelijk", rijst het vermoeden dat de Sowjets en hun gasten ten aanzien van de binnenlandse toestand in Polen nogal van mening verschilden. De vraag dringt zich dan ook op of de leiders in Moskou wellicht slechts op korte termijn iets zien in [] als partijleider om een zekere orde op zaken te stellen, maar dat zij op de wat langere termijn voor die functie nog steeds mikken op een vertegenwoordiger uit het orthodox-dogmatische kamp *).

*) In dit verband verdient een pikant détail vermelding. Na hun aankomst in Moskou werden de Poolse gasten door hun gastheren niet alleen meegetroond naar het mausoleum van [] en het graf van de onbekende soldaat (dat behoort nu eenmaal tot het vaste ritueel bij officiële bezoeken) maar moesten zij ook bloemen gaan leggen bij de graven van [] (het van Poolse afkomst zijnde eerste hoofd van de Cheka) en [] (de van gedeeltelijk Poolse afkomst zijnde Sowjetrussische maarschalk, die tijdens de bloeitijd van het stalinisme in Polen - van 1949 tot 1956 - als een soort Russische stadhouder in dat land verbleef). Zeker het laatste eerbetoon zal bij de leden van de Poolse delegatie gemengde gevoelens hebben opgeroepen.

Het Politburo en de ministerraad over de Moskou-reis

Het Politburo vergaderde op 6 maart en sprak zich toen o.a. uit over de resultaten van 's reis naar Moskou. Na afloop van de bijeenkomst werd een verklaring uitgegeven waarin o.m. werd gesteld dat "het Politburo de nadruk legt op het begrip dat van Sowjetzijde werd getoond voor onze besluiten". Opvallend is dat hier wordt gesproken van "begrip" en niet van zoiets als "instemming". Voorts sprak het Politburo zijn erkentelijkheid uit voor het feit, dat de gesprekken aantoonde dat er sprake was van een volledige overeenstemming, visies en standpunten inzake de internationale situatie. Ook hier ontbrak weer een soortgelijke zinsnede ten aanzien van de beoordeling van de binnenlandse toestand van Polen.

Op 7 maart vergaderde de ministerraad. Ook bij die gelegenheid werd nagepraat over de reis van c.s. Uitgesproken werd dat het overleg in Moskou had aangetoond dat er goede perspectieven zijn voor de economische samenwerking tussen beide landen, waardoor Polen bevrijd zou kunnen worden uit haar grote afhankelijkheid van het Westen. Tevens sprak de ministerraad uit dat Polen door zou gaan met het ontwikkelen van economische relaties met alle landen die geen politieke voorwaarden stellen aan zo'n samenwerking

Voortgaande oppositionele activiteiten

Op 4 maart vergaderde de Centrale Contrôle Commissie van de PVAP (CCC) in aanwezigheid van enerzijds en anderzijds de voorzitters van de contrôle commissies in de districten. In zijn openingstoespraak benadrukte CCC-voorzitter dat de eerste prioriteit nu is gelegen in het herstel van de ideologische en organisatorische eenheid binnen de partij. Zo zou het tot de hoognodige reactivering van de PVAP moeten komen. En dit was volgens de spreker op zo kort mogelijke termijn absoluut noodzakelijk, omdat de tegenstanders van het socialisme de partij nog immer onverdrotten aanvielen en voortgingen met het belasteren van haar ideologie.

*) Deze uitspraak is in ieder geval ook interessant omdat nog in de loop van 1981 vanuit orthodox-dogmatische hoek was opgemerkt, dat de USSR weleens tot een economische boycot van Polen zou kunnen overgaan als de Poolse leiding niet op krachtige wijze in eigen huis orde op zaken zou gaan stellen.

Deze verwijzing naar voortgaande oppositionele activiteiten stond bepaald niet op zichzelf. De laatste weken meldden zowel perscommentatoren als sprekers op regionale en lokale partijvergaderingen bij herhaling dat de tegenstanders van het socialisme zijn bekomen van de slag, die de uitroeping van de noodtoestand hen heeft toegebracht, en dat er sprake is van een opvoering van activiteiten vanuit die kringen.

Uit een preek, die de Poolse priemaat op 7 maart hield, viel op te maken dat ook hij het ondergronds verzet ziet groeien en dat de mogelijke consequenties daarvan hem met zorg vervullen. Hij hield daarom zijn zoveelste pleidooi voor verzoening, waarbij hij opriep bereidheid tot het sluiten van compromissen *) te tonen, terwijl hij over de hoofden van de gelovigen heen de hele bevolking voorhield om oog te blijven houden voor de toekomst.

Zuivering van de partijgeleerden

Medio februari deelde CC-secretaris tijdens een persconferentie mee dat in de voorgaande maanden enige honderdduizenden leden de partij hadden verlaten danwel er uit waren gezet. Aangezien nadien nog herhaalde malen is verzekerd, dat de PVAP nog verder gezuiverd dient te worden, lijkt het niet te gewaagd om te voorspellen dat de partij haar ledental nog wel eens met ettelijke honderdduizenden zou kunnen zien verminderen. De door de orthodoxe dogmatici gewenste kaderpartij komt zo wel steeds dichterbij.

Toen het Politburo op 6 maart bijeenkwam werd niet alleen gesproken over de Moskou-reis, maar werd ook voldaan aan de in de resolutie van het 7e CC-plenum voorkomende opdracht om uiterlijk op 7 maart een fasenplan voor de wederopbouw van de partij vast te stellen. Het Politburo stelde in het kader daarvan in ieder geval een tijdschema op voor de zuivering van de partij. In dit schema, dat op 11 maart in "Trybuna Ludu" werd gepubliceerd, werd exact aangegeven wanneer welke partij-organisaties het zuiveringsproces voltooid moeten hebben. Volgens de plannen zal een ieder, die de huidige partijlijn niet wil uitvoeren, dienen te vertrekken. Als hieraan strak de hand wordt gehouden, zal de partij -aldus het Politburo - op den duur weer in staat zijn de leidende rol in staat en maatschappij te vervullen. Op dit

*) Een compromis met "het kwaad" (lees : de noodtoestand) bleef overigens consequent afwijzen.

moment echter, zo vervolgde het Politburo, is het aan de partij om steun te verlenen aan de Militaire Raad. Naar aanleiding van deze laatste opmerking dringt de vraag zich op of de PVAP zichzelf op dit moment in feite slechts ziet als een "drijfriem" tussen de Militaire Raad en de samenleving. Ook een man als de eertijds als liberaal te boek staande blijkt inmiddels achter de vergaande zuiveringscampagne te staan. Op 13 maart sprak hij een landelijke bijeenkomst van onderwijskrachten toe, waarbij hij meedeelde dat van hen strikte volgzzaamheid werd geëist op straffe van ontslag.

Tenslotte

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat de PVAP in de afgelopen maanden in feite steeds sterker in orthodox-dogmatisch vaarwater lijkt te zijn beland, getuige bijvoorbeeld de forse heroriëntatie op Moskou, de aan de gang zijnde grootscheepse zuiveringen (die in het teken lijken te staan van het motto "Wie niet voor ons is, is tegen ons"), de klaarblijkelijke onmacht om een constructief gesprek met de RK-kerk en Solidariteit te beginnen, de aanzwellende stroom van strafprocessen tegen functionarissen en leden van Solidariteit, de recente aanvallen op delen van de RK-geestelijkheid, het feit dat de extreem-orthodoxe en anti-semitische Grunwald-organisatie begin maart weer een landelijke vergadering heeft kunnen organiseren *) en de vervanging medio maart van de zich onafhankelijk opstellende "Raad van Poolse Journalisten" door een partijgezinde "Vereniging van Journalisten van de Volksrepubliek Polen". De kennelijke onvrede van Moskou met in ieder geval een aantal aspecten van de ontwikkelingen in Polen zal naar aangenomen moet worden, zeker op de wat langere termijn, bijdragen tot een nog verdere koerscorrectie in orthodoxe richting.

Gevreesd moet worden dat, hoe langer de huidige Poolse leiding in gebreke zal blijven in het reine te komen met de eigen bevolking en deze weer perspectief te bieden, hoe omvangrijker de kloof zal worden tussen regeerders en geregeerden en hoe groter daardoor de kans op een geweldadige confrontatie.

*) Het feit, dat deze vergadering was gehouden (de eerste sedert de afkondiging van de noodtoestand), werd zelfs door PAP wereldkundig gemaakt.